

Манастир “Св. Богородица Пантанаса” в град Мелник

В: Археологически открития и разкопки през 2006 г.

София, 2007, 542-545

Виолета Нешева (в съавт.)

резюме

Манастирът е разположен на изток край града, след стадиона, на малка височина между две дерета по пътя към Рожен. При разкопките му досега през 2005 и 2006 г. под ръководството на В. Нешева са разкрити запазените части на южната и на западната му оградни стени, изградени като подпорни за ската. Максималната им височина е 2,50 м, където започва вътрешното ходово ниво. Манастирът е имал два входа. До първия – от запад, се е достигало по каменна стълба, сравнително добре запазена. Вторият е пак от запад, но при чупка на южната стена. В чупката се разкри много добре запазено манастирско аязмо, с чешма и каменно корито отпред. Във вътрешното пространство на манастира през двете години е проучена площ от около 550 кв. м. Установено е пагубно разрушение на постройките при големия земетръс, сполетял Мелник в началото на XX в., при което са се натрупали много масивни насипи от свлекли се скални маси. Разкрити се основи на почти квадратна сграда в северния край, под скалите, която е била решена на две нива, с разлика между тях 2,50 м. Входовете за двата етажа са от изток. Следите от огнище на първото ниво дават основание да се допусне, че в този архитектурен обем са се помещавали магерница и трапезария. За това свидетелства и полукръглата ниша в източния край на южната фасада, в която вероятно е била оформена ритуална мивка за ръце.

По документи се знае, че манастирът е построен от деспот Алексей Слав, т. е. началото му е между 1209 г., когато този най-забележителен владетел на Мелник го е превърнал в столица на независимата си държава, и 1230 г., когато земите му били присъединени към България след Клокотнишката битка. Известно е и че тази обител е функционирала до началото на XX век. С първия период, т. е. с XIII в. се свързва по-голямата част от запазените оградни стени.

Установено е, че манастирът е имал два двора, разделени с каменна стена с посока С – Ю.

Западният двор е в началната част на височината, върху която е изграден манастирът. То е по-нисък от източната. От него засега е разкрит само югозападен ъгъл на оградна стена, със страница на вход от юг, с максимална запазена височина 0,60 м. В ъгъла е имало помещение, вероятно за пазач. Разчистен е огромен насип (деб. около 1,5 – 2 м) от срутилата се през 1904 г. скала (мел). Открояват се два строителни периода на манастира – XIII в. и краят на XVI – нач. на XVII в.